

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ואתחנן

(חלק יט — שיחה ב)



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלוקטי שיחות
שבוע פרשת ואתחנן, ט"טו מנחם-אב, ה'תשפ"א (ב)



LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ואתחנן ב

כל זמן שתפילין של יד ביד תן של ראש בראש מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח"כ נותן של ראש וכשהוא חולץ את של ראש ואח"כ של יד.

וצריך להבין:

(א) מהו הטעם שבגמרא נלמד סדר הנחת התפילין מהפסוק „וקשרתם גו' והיו גו'” שבפרשתנו, ולא מהפסוק (שנאמר לפני זה) בפ' בא, ששם נצטוו על מצות תפילין בפעם הראשונה⁵ — כבמכילתא?

(ב) מפשטות הגמרא נראה, שזקוקים אנו לשני לימודים — לימוד אחד להדין של „כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש”, ולימוד נוסף להדין „כשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד”; משא"כ להמכילתא נלמדים שני הדינים מאותו לימוד.

ב. לכאורה ה' אפשר לתרץ קושיא

ולטוטפות בין עיניך כל זמן שהו בין עיניך יהיו שתיים.

(5) בשאילתות בא (שאילתא מה) הובא (ע"ד) לשון הגמרא. אבל במקום הכתוב „וקשרתם לאות גו'” — כתב „דכתיב והי' לאות על ירך והדר ולזכרון בין עיניך”. ולהלן שם „אסברה לי והיו לטוטפות בין עיניך כ"ו שבין עיניך יהו שתיים”. אבל בגמרא לפנינו הוא ככפנים. וכ"ה ברי"ף, תוס', רא"ש כו' ועוד. וראה שאילת שלום והעמק שאלה שם. דק"ס מנחות שם.

(* לכאורה ט"ס שהושמטה תיבת „לך”. ובהוצאת מירסקי (ירושלים תשכ"ד) — שאילתא מז — מביא מנחה כתי' שהובאה תיבת „לך”.

א. איתא בגמרא¹ אודות סדר הנחת תפילין: „תנא כשהוא מניח מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש, דכתיב² וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך, אלא כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד מנלן, אמר רבה, רב הונא אסברא לי, אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך, כל זמן שבין עיניך יהו שתיים” (והיו משמע שתיים כל זמן שיהו בין עיניך יהו שתיים כל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד נמי מונחין אלמא דראש חליץ ברישא” — פרש"י).

והנה, זה לשון המכילתא על הפסוק³ „והי' לך לאות על ירך”:

- (1) מנחות לו, א.
- (2) פרשתנו ו, ח.
- (3) בא יג, ט.

(4) כ"ה במכילתא לפנינו וביל"ש. וראה מכילתא הוצאת הארואיטין שהובא בהמכילתא ההמשך „ולטוטפות בין עיניך”. ולפ"ז הוא הכתוב דס"פ בא בפ' והי' כי יביאך. אבל לכאורה הוא ט"ס שם. כי: א) מעתיק „והי' לך לאות על ירך”, שהוא בהפסוק דפ' קדש. משא"כ בפ' והי' שנאמר „והי' לאות על ירכה” (ובהשמטת תיבת „לך”). ב) הדרשות שם באות באמצע הדרשות על הפסוקים דפ' קדש, וממשיך שם בהדרשות על המשך הכתוב „למען תהי' תורת ה' בפיך”, ובכתוב שלאח"ז „ושמרת את החוקה הזאת גו'”. במכילתא דרשב"י ס"פ בא עה"פ דס"פ בא:

ומנין בנותן את התפילין לא יהא נותן אלא של יד (תחלה) ת"ל והי' לאות על ירכה ומנין כשחולץ אין חולץ אלא של ראש (תחלה) ת"ל

הנחת תפילין מצד הגברא, אלא בתפילין כפי שהם – בתור חפצא – „לאות על ירך ולזכרון בין עיניך“, ועל כן הלימוד שם הוא מהפסוק „והי' לך לאות על ירך“, ש„כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש“, וממילא ידעין מזה – „מכאן אמרו“ – גם בנוגע למעשה האדם בשני הזמנים: „כשהוא נותן נותן של יד ואח"כ נותן של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח"כ של יד“, שכן בענין „והיה“ אין כל חילוק בין הנחת תפילין לחליצתן.

ג. אבל קשה לפרש כן⁸, כי:

[נוסף על כך שלפי זה התחלת לשון המכילתא „כל זמן שתפילין של יד ביד תן את של ראש בראש“ אינה מחוורת, דלפי הנ"ל הוה לי' למימר (ובסדר הפוך) „תהי' של ראש בראש כל זמן כו“ וכיו"ב – בסגנון המדבר אודות התפילין בהיותן מונחות על גופו, ולא לשון המכוונת להנחתן על ידי האדם – הנה עוד זאת, מוצאים אנו אשר]

הלשון בספרי בפרשתנו היא אותה הלשון שבמכילתא („כל זמן של יד ביד תן של ראש בראש, מכאן אמרו כשנותן תפילין נותן של יד תחילה ואחר כך של ראש וכשהוא חולץ חולץ את של ראש תחילה ואח"כ חולץ של יד“) – ואף על פי כן למדו זאת בספרי מהפסוק שבפרשתנו: „וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות היו עיניך“, דמיירי בחיוב ומצות הנחת (תפילין שעל) האדם.

(8) ולהעיר גם שבהפסוק נאמר „והי' לך לאות גו“ ולא כהפסוק דס"פ בא: והי' לאות.

אחת בחבירתה, ובהקדים הביאור – לפי המכילתא – כיצד למדים מהכתוב גם הפרט השני „וכשהוא חולץ חולץ את של ראש ואח"כ של יד“?

והביאור בזה: החילוק בין הציווי „והי' לך לאות על ירך“ שבפרשת קדש והציווי „וקשרתם לאות על ירך“ שבפרשתנו הוא, שבפרשתנו המצוה היא עשיית (הקשירה שעל) האדם – „וקשרתם לאות על ירך“; משא"כ בפסוק „והי' לך לאות על ירך“ שבפרשת קדש הציווי הוא „והי'“ – שהתפילין יהיו „לאות על ירך ולזכרון בין עיניך“⁶.

בסגנון אחר: הפסוק שבפרשתנו קאי בה„גברא“, וזה שבפרשת קדש „והי' לך לאות על ירך“ – בה„חפצא“.

ומאחר שבגמרא מיירי בסדר הנחת התפילין מצד (חיוב) הגברא⁷ – „כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש“ – למדו זאת שם מהפסוק העוסק במצוה שעל המניח: „וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך“.

ולכן הוצרכו ללימוד בפני עצמו (כל זמן שבין עיניך יהו שתיים) לענין חליצת התפילין, כי זה אינו שייך לחיוב ולסדר הנחת התפילין.

אבל במכילתא לא מיירי במצות

(6) ונפק"מ כשקשרם בזמן כשאין חיוב תפילין. – וראה הערה 23.

(7) ובא בהמשך הסוגיא (שם לפני) ע"ד חיובי גברא: ברכת התפילין, סח בין תפילה לתפילה כו. ולהעיר מההמשך בגמ' שם לאחר' ת"ר תפילין כו, אף שכל הסוגיא לפני' מדברת ע"ד תפילין, אלא שלפני' מדובר ע"ד הנחתן וברכתן (של הגברא).

אינו אלא משמעות דורשין, או שיש נפקא מינה להלכה מאיזה פסוק ילפינן זה?

ובנוסף לזה, מצינו כאן שינויים בין הלשונות שבמכילתא ובספרי: (א) במכילתא הלשון היא „מכאן אמרו מצות תפילין כו” ובספרי „מכאן אמרו כשנותן תפילין כו” (ב) בספרי נוסף „כשנותן תפילין נותן של יד תחילה כו” וכשהוא חולץ חולץ את של ראש תחילה כו” ; משא”כ במכילתא.

ה. והביאור בזה:

החיוב להקדים תפילין של יד לפני הנחת תפילין של ראש, אע”פ ששתי מצות הן ואינן מעכבות זו את זו¹⁰, יש לפרשו בכמה אופנים¹¹:

(א) זהו דין בתפילין של ראש: שלימות המצוה דתפילין של ראש היא דוקא כשעל היד מונחות תפילין של יד, ולכן, לפני הנחת תפילין של ראש צריך להניח של יד.

(ב) זהו דין בסדר הנחת התפילין המוטל על הגברא – שתחילה עליו להניח תפילין של יד ולאחרי זה תפילין של ראש. היינו שאין הדבר נוגע למצות תפילין של ראש¹² (וגם לא

עוד צריך עיון בגמרא גופא: כיון שכבר למדו בגמרא מ„והיו” – „שכל זמן שבין עיניך יהו שתיים”, הרי כשם שמהאי טעמא למדנו ש„כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח”כ חולץ של יד” (כבגמרא), ידעינן ממנו גם ש„כשהוא מניח של יד ואח”כ מניח של ראש” (כדרשת המכילתא). ואם כן לשם מה נצרכה הגמ’ עוד להלימוד מסדר הציוויים: „וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך”?

ד. ולכאורה יש לומר, דאין הכי נמי: לפי המסקנא אכן ילפינן שני הדינים – הן הדין ד„כשהוא מניח מניח של יד ואח”כ מניח של ראש” והן הדין ד„כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח”כ של יד” – מהא ד„אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתיים”, ובאמת כך מצינו בכמה פוסקים⁹. ומעתה הדברים גם עולים בקנה אחד עם דרשת הספרי הנ”ל.

אבל לפי זה תקשה יותר הקושיא הנ”ל: מאחר שסוף-סוף שני הדינים נלמדים בגמרא מלימוד אחד („והיו”), כבמכילתא – למה לא ילפינן זה בגמרא (ובספרי) מהפסוק הקודם שבפרשת קדש (כדרשת המכילתא)?

וכן דרושה הסברה בנוגע לב’ אופני לימוד אלו – אם החילוק שביניהם

(9) ראה תוד”ה של יד (ערכין ג, ב). וכן מפורש בנמוקי הלכות תפילין שם. ראה מעדני יו”ט להלכות קטנות להרא”ש הל’ תפילין סט”ו אות ב. אבודרהם שער ג (ברכת השחר). שאילת יעביץ ח”א סקכ”ה. ובכ”מ.

אבל בתוד”ה וקשרתם מנחות שם (תוד”ה עבורי יומא לג, ב) לא משמע כן. וכן מפורש בשו”ת הרא”ש כלל ג ס”א. ט”ז או”ח סכ”ה סק”ד (וראה שם סק”ה). שו”ע אדה”ו שם ס”ב. ועוד.

(10) משנה מנחות לח, א. רמב”ם הל’ תפילין פ”ד ה”ד. תושו”ע ודאדה”ו או”ח ר”ט כו. ובשו”ע אדה”ו שם סכ”ה ס”ג. וראה תוס’ ערכין שם.

לקמן הערה 21, 27.

(11) להעיר מלקוש חט”ז ע’ 301 ואילך סעיף ו ובהערות שם.

(12) להעיר מצפ”ג לרמב”ם הל’ תפילין שם, דגבי תפילין של יד המצוה היא ההנחה או הקשירה כו’ אבל בשל ראש המצוה שיהי’ מונח כו’ ומ”מ גם בשל יד מברך כו’ דזה גורם לשל ראש שיהי’ מונח משום דכל שבין עיניך יהא שתיים. וראה לקמן בפנים.

למצות תפילין של יד) אלא זהו דין בסדר הנחתן על ידי האדם המניחן¹³.

אחת מצורות הנפקא־מינה בפשטות בין שני האופנים היא – במי^{13*} שהניח שתיהן בבת אחת: לאופן הא', שהדבר נוגע רק לשלמות המצוה ותפילין של ראש, הרי גם באופן זה קיים את המצוה בשלימותה; אבל לאופן הב', שזהו דין בסדר הנחת האדם, שבתחילה עליו להניח תפילין של יד ולאחרי זה תפילין של ראש, יש לומר, שכשמניחן בבת אחת נחסר אצלו סדר זה¹⁴.

ועוד אופן: ג) יש לפרש שזהו דין ב, מצות תפילין". היינו שסדר זה בהנחתן – חיוב הקדימה דהנחת של יד – הוא חלק ממצות תפילין של יד ושל ראש (כשחייב בשתייהן).

והנפקא־מינה להלכה למעשה¹⁵ – יש לומר: המניח תפילין של ראש לפני

13) ב' אופנים הנ"ל ב' באופן אחר: אם נוגעת השלילה – דהנחת תפילין של ראש לא תהי' לפני הנחת תש"י, או שנוגע החיוב, שיניח תש"י לפני הנחת תש"י. והנפק"מ דלקמן בפנים י"ל גם בזה. וראה הערה הבאה.

ולהעיר גם מפרמ"ג (א"א) ר"ס כו (ובכ"מ – ראה בהנסמן בהערה 16) מדוע יצא בשינוי סדר, הרי כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. וראה לקח טוב שבעה ערה 18. וראה לקמן בפנים.

13*) להעיר משקו"ט הכללית הידועה: כשצריך להיות זה אחר זה – היוצא כשנעשה בבת אחת (ציונים לתורה להר"י ענגל כלל לה).

14) ראה גם חמדת ישראל מ"ע יב"ג.

15) להעיר גם מהשקו"ט בשתי הלחם אם מנחה חדשה הוא דין בשתי הלחם, או דהוא דין במנחות (דשתי הלחם יהיו המתיר שלהם). והנפק"מ: אם עבר והקריב מנחה מתבואה חדשה לפני שתי הלחם (ראה לקו"ש ח"ז ע' 54, חל"ב ע' 135 ואילך. ושו"ט).

שהניח את של יד – האם מחוייב לחלוץ התפילין ולהניחן עוה"פ כסדרן (בתחילה תפילין של יד ולאח"ז של ראש), או שדי לו שיניח לאח"ז את התפילין של יד.

וכידוע מחלוקת הפוסקים והאחרונים בזה¹⁶.

לאופן הראשון, שזהו דין בשלימות מצות תפילין של ראש, בכך שהן מונחות על ראשו, אינו צריך לחלוץ את השל-ראש ומספיק שיניח מיד תפילין של יד, כי בזה כבר מביא את שלימות המצוה דשל ראש.

אבל לאופן השלישי¹⁷, שזהו דין במצות תפילין¹⁸, מובן שצריך לחלוץ את התפילין של ראש ולהניחן כסדרן.

ו. וזהו החילוק בין הלימוד „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" שבגמרא, והלימוד שבמכילתא „מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח"כ נותן של ראש וכשהוא חולץ כו"י:

תוכן הלימוד „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" הוא, שזהו דין בתפילין של ראש: החיוב להקדים תפילין של יד („יהו שתיים") נוגע לשלימות מצות תפילין של ראש (שבין עיניך)¹⁹.

16) ט"ז או"ח סתרפ"ד סק"ד. מג"א שם סק"ה. כל הדיעות בזה נקבצו במאסף לכל המנחות סכ"ה סקצ"ג. וש"נ.

17) לאופן הב' – ראה לקמן סעיף ז'.

18) ראה לקח טוב להר"י ענגל כלל ה (ית, א ואילך) בארוכה אם שינוי הסדר הוא חסרון בגוף המצוה, או שהיו חסרון מבחוץ, וש"נ לכו"כ מקומות.

19) ולהעיר מלשון הנמוקי שם ד"ה יהו שתיים: וכיון שכן צריך שילבשם אחרונים. וראה

ז. והנה, לפי האופן השני הנ"ל, שזהו דין רק בסדר הנחת תפילין על ידי האדם, יש מקום לחקור – אם זהו רק תנאי ופרט בסדר ההנחה של האדם בלי כל שייכות למצות תפילין, ובהיותו בגדר תנאי הרי (כרוב תנאי המצוה) יתכן שאינו לעיכובא^{22*} – ואם כן, המקדים תפילין של ראש דיו שיניח לאח"ז את של יד ובוה יקיים מצות תפילין כדבעי;

או יש לומר, שדין זה בסדר הנחתן נמשך גם על לאחר מכן, היינו שהיות התפילין מונחות עליו אח"כ הוי המשך מהנחת תפילין של ראש בלי הקדמת תפילין של יד²³, וממילא צריך לחלוץ את השל יד ולהניחן כסדרן.

ויש לומר, שבמ"ש בגמרא, רב הונא אסברא לי (שהקדמת חליצת של ראש נלמוד מהא ד) אמר קרא והיו לטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהו שתים, כוונת הגמ' לפרש שהלימוד הראשון בנוגע לסדר ההנחה («כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש . . . דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך») אינו אלא תנאי במעשה ההנחה של הגברא ולא בדין דמצות תפילין גופא; למצות תפילין אין נוגע אלא הפרט של «כל זמן שבין עיניך יהו שתים».

משו"ת הרדב"ז ח"א סתקכ"ט שמכיון שהוא מחויב לקשור של יד תחלה עדיין לא הגיע זמן של ראש.

^{22*} ראה גם לקח טוב שם.

²³ להעיר מדין הניחם קודם אור היום (מנחות שם. וראה צפע"נ שם) ובצפע"נ מהד"ת ע, ד: ותפילין ש"ר הליבישה דבר הנמשך דכל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה משא"כ בש"י כו'.

וממילא, כשהקדים תפילין של ראש לשל יד – מספיקה הנחת תפילין של יד לאחר זה, שכן בזה כבר מקיים מכאן ולהבא את החיוב, «כל זמן שבין עיניך יהו שתים»²⁰.

אבל להמכילתא, הלמוד הוא ש«מכאן אמרו) מצות תפילין (– הגדר דמצות תפילין הוא באופן ש)כשהוא נותן של יד ואח"כ נותן של ראש», כלומר, הקדמת של יד בסדר הנחתן היא דין במצות תפילין²¹; וממילא מובן שכשהקדים תפילין של ראש חסר דין זה שב«מצות תפילין»²², ועליו לחלוץ ולהניח כסדרן.

שם לפני"ז ד"ה אין מעבירין וכו' (ראה לעיל הערה 13).

²⁰ ראה ט"ז שם שחולק על האבודרהם וס"ל שיצא כאשר הניח תש"י אחר תש"ר, ומביא רק «כ"ז שבין עיניך כו"ו. ועד"ז בשאלת יעב"ץ שם. וראה פני משה לירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ה (ה"ח). ובכמה ספרים שהובאו במאסף לכל המחנות שם.

²¹ אף אם נאמר שב' מצות הן (וראה לקמן הערה 27). וע"ד מש"כ בתוס' ערכין שם. ולהעיר מהדיעות (רי"ף הל' תפילין. רמב"ם שם ה"ה. שו"ע (ודאדה"ז) סכ"ה ס"ה (סי"ג). ועוד) שמברכין ברכה אחת על התפילין (וראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן ס' ו). וראה פרש"י מנחות לו, רע"א (וראה תוד"ה אשר ברכות ס, ב): «להניח», דבשל יד מתחיל להניח; «מצות תפילין», דעכשיו גומר את המצוה. ודחק לומר שזהו להדיעה שמצוה אחת הן.

ולהעיר מהדיעות (הובא בארחות חיים הל' תפילין סכ"א. או"ז ח"א ס' תקעה. הגהות סמ"ק ס' קנג) שמפרש שכשיש לו שתייהן – מעכבות וראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע ה"ו. המובא בהערה הבאה. וראה אנציקלופדי תלמודית ע' הנחת תפילין, ויש"נ.

²² ראה ספר החיים (להרש"ק) או"ח סכ"ה ס"ו. אלא שלדעתו הוי בכלל תולמ"ה ומצד כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. ולהעיר גם

לכן ילפינן זה מהציווי על מצות תפילין בפעם הראשונה²⁴, ואזי מובן שהנאמר ביחד עם עצם המצוה הוא דין עיקרי במצוה.

ויש להוסיף, שהמקור לכך שזהו בגדר „מצות תפילין“, דין במצוה גופא, אינו רק מצד סדר הכתוב, אלא מצד לשון הכתוב:

מהכתוב „והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך“, ולא נאמר „והיו לזכרון בין עיניך“ – למדו (ראשונים²⁵) „ששתיהם נחשבים להוי' ועשי' אחת“²⁶, אלא שלהלכה (דקיימא לן כהדיעה שילפינן סדר הנחת התפילין מ„וקשרתם גו' והיו לטוטפות גו'“) הרי הם „נחשבים להוי' ועשי' אחת“ רק לענין „שצריך לתוכפן זו אחר זו בלא שום הפסק“²⁶;

ואילו לפי המכילתא שתי ההנחות הן „הוי' ועשי' אחת“ לגמרי²⁷.

24) להעיר מלקו"ש ח"א ע' 45.

25) בעל המאור (והובא בר"ן) סוף ר"ה.

26) שו"ע אדה"ז שם סכ"ה סכ"ב. וראה לבוש שם ס"י.

27) ועפ"ז י"ל בחילוק הדרשות דהמכילתא והש"ס בפשטות: להמכילתא תפילין של יד ותש"ר הם מצוה אחת (וכדעת הבה"ג וזהר (ח"ב צא, א. ח"ג (רע"מ) רנ, א). ועוד). ולכן למד הדיו מהכתוב „והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך“, שלא נאמר רק ציווי אחד – „והי' לך“, על תש"י ועל תש"ר, ולא נאמר ציווי בפ"ע על תש"ר (ראה פרש"י מנחות מד, א ד"ה בשמונה עשה בלא (שטמ"ק הגהות צ"ק ב"ח* שם) וראה הגהות חשק שלמה שם); משא"כ להש"ס דס"ל דב' מצות הן (ראה

ועל כך באה ההוספה בספרי (שלמדים זאת ג"כ מן הנאמר „וקשרתם גו'“) „כל זמן של יד ביד תן של ראש בראש מכאן אמרו כשנותן תפילין נותן של יד תחילה ואח"כ של ראש“:

52

לשיטת הגמרא נוגע רק שיהיו מונחות על ראשו „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים“; היינו שהקדמת תפילין של יד אינה אלא שיהיו שתיים „כל זמן שבין עיניך“;

אבל לפי הספרי, למצות תפילין של ראש נוגע (לא רק שתפילין של ראש יהיו מונחות בשעה שגם תפילין של יד מונחות, אלא) גם הסדר והאופן של „תן של ראש בראש“, ולפיכך „נותן של יד תחילה“, כדי שיוכל להתקיים כדבעי „תן של ראש בראש“.

ח. ע"פ כל הנ"ל מובן גם מה שבמכילתא יליף זה מהפסוק הראשון בפרשת קדש, „והי' לך לאות על ירך וגו'“ (ואף לא מהפסוק „והי' לאות על ידכה“ שבפרשת ויהי' כי יביאך בסוף פרשת בא):

לשיטת המכילתא, מאחר שסדר הנחתן הוא דין ב„מצות תפילין“, היינו – שאין זה רק דין במעשה ההנחה של הגברא או בשלימות מצות תפילין של ראש [ומטעם זה לשון המכילתא היא „מכאן אמרו מצות תפילין כשהוא נותן נותן של יד ואח"כ נותן של ראש“, ולא נקטו בקיצור „מכאן אמרו נותן של יד תחילה“, שכן, כאמור, החיוב להקדים את השל יד אינו רק תנאי גרידא, שמתוך כך יתקיים לאח"ז „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים“, או תנאי בקיום האופן של „תן של ראש בראש“, אלא זהו דין במצות תפילין].

* וע"פ גי' הב"ח שם מובן מה שהמכילתא למד מהכתוב דפי' קדש, ולא מהכתוב בפי' והי' כי יביאך בס"פ בא. אבל צ"ע. וכן צ"ע בהגהות צ"ק שם.

יחודו ואשר לו הכח והממשלה כו' וישעבד³⁰ להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאות ומחשבות לבו לעבודתו ית'. וע"י הנחת תפילין יזכור³¹ את הבורא יתברך וימעט הנאותיו".

ובכללות הם שני הענינים: הרגש, מדות שבלב, מצות – תפילין של יד; ותורה – תפילין של ראש.

יו"ד. ועל כך באות שתי הוראות:

„כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב כו" – „יראת חטא" צריכה להיות „קודמת לחכמה" תו"³². היראה היא „תרעא .. לחכמה"³³.

וכמבואר בארוכה בתניא³⁴, ש„ראשית העבודה ועיקרה ורשה" – „לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה כו"י.

ולאחרי' באה ההוראה השנית והנעלית יותר – „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים": עבודת היראה נדרשת לא רק בתור הקדמה ללימוד התורה, אלא אף בשעת לימוד התורה (עבודה שבשכל והבנה והשגה באלקות) וביחד עמו צריכה להיות גם עבודת היראה, ואזי „חכמתו מתקיימת"³²;

[ועל ידי זה מגיע האדם לידי יראה בדרגא גבוהה עוד יותר (מזו שבאה

ומזה מובן בדרך ממילא, שאם שינה (את הסדר) שוב אין זה ה„הוי' ועשי' אחת" שבכתוב, ולכן לעליו להניחם עוד הפעם כסדרם.

ט. כל הענינים שבנגלה דתורה ישנם גם כפי שהם באים לידי ביטוי בפנימיות התורה (ואדרבה, הענינים בנגלה משתלשלים²⁷ מענינים אלו כפי שהם בפנימיות). ועד"ז בעניננו:

„הוקשה כל התורה כולה לתפילין"²⁸, וכשם שבתפילין ישנם שני הסוגים תפילין של יד ותפילין של ראש – כך ישנן שתי בחינות התפילין בעבודת התורה-ומצוות: של יד, שיש להניח על הזרוע כנגד הלב, קאי על העבודה שבלב, יראת ה' וקבלת עול; ושל ראש, שהנחתן היא כנגד המוח, קאי על עבודת השכל, הבנה והשגה.

[וכמודגש בדין התפילין בנגלה, בשולחן ערוך, שקיום מצות תפילין הוא – „להניחם"²⁹ על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על

מנחות מד, א וכדעת הרמב"ם שה"צ מ"ע יב"ג. סמ"ג עשין כא"כ. חינוך מצוה תכא"תכב. (ועוד), למד ממש"נ „קשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות וגו'", שנאמרו ב' ציונים על תש"י ועל תש"ר (ראה פרש"י כו' הנ"ל. אלי' זוטא סכ"ח סק"ג. העמק שאלה שם. וראה לקו"ש ח"ט ע' 53 ואילך).

*27) כמובן ממש"כ בכתהאריז"ל (נגיד ומצוה בתחלתו מע"ת. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופו. מ"ח מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב. וראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות. רמ"ז לוח"א ז, סע"ב) דפרד"ס שבתורה הוא בדוגמת העולמות אבי"ע. – והעולמות ה"ה משתלשלים זמ"ז.

28) קידושין לה, א.

29) שר"ע אדה"ז שם סי"א. משו"ע שם ס"ה.

30) אשר „וישעבד כו' הנשמה כו' לבו" – הוא חלק מקיום המצוה (ולא רק כוונת המצוה) – ראה ב"ח לטאו"ח רס"ח ד"ה ויכוון.

31) והרי זכרון הוא במוח החכמה (ראה לקו"ת ס"פ קדושים. ובכ"מ).

32) אבות פ"ג מ"ט.

33) זח"א ז, ב. וראה הנסמן בניצוצי זהר שם.

34) פמ"א.

הנפש – שהוא למעלה מעבודת תפילין של ראש⁴⁰.

וכתורת הבעש"ט⁴¹ אודות הנחת תפילין של הקב"ה (תחילה תפילין של יד ולאח"ז תפילין של ראש):

בתפילין שלמעלה⁴² ה"ש של יד" מרמזות על (עבודתם של) אנשים פשוטים, וה"ש של ראש" – על (עבודתם של) בעלי תורה; ובכן, בהנחת תפילין שלמעלה, העבודה בקבלת-עול של אנשים פשוטים קודמת ונעלית יותר מעבודתם של בעלי מוחין בידיעת והשגת התורה.

וע"י כל זה נעשית פעולת „מצות תפילין" בשלימותה, ומתקיימת כאן „הוי' ועשי' אחת": על ידי זה שענין „אחת", בחינת יחידה⁴³, ניכר ומורגש במדרגת תפילין של יד – אזי נפעל ענין זה, „אחת", גם בתפילין של ראש, בעבודת בעלי מוחין, ידיעת והשגת התורה.

ועל ידי עבודה זו של „אחת" – ממשיכים „אחד" בעולם, „כמאמר⁴⁴ תפילין דמארי עלמא מה ככתיב בהו . . ומי כעמך ישראל גוי אִתְּךָ בארץ", שישראל ממשיכים הוי' אִתְּךָ „בארץ"⁴¹.

(משיחת יו"ד שבט תשל"ז)

בתור הקדמה לתורה), הניתנת להשגה על ידי תורה, ועלי' נאמר „אם אין חכמה אין יראה"³⁵, וכמ"ש³⁶ „ויצוינו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה", והיינו דרגת יראה עילאה, הנמשכת על ידי עבודת החכמה דוקא, כמבואר בארוכה בחסידות³⁷.

יא. ובענין זה באה ההוספה, אשר הצורך להקדים הנחת תפילין של יד להנחת תפילין של ראש, יראתו קודמת לחכמתו, אינו רק לפי שכך צריך להיות סדר הנהגת האדם, שכדי להגיע לידי השלימות בתפילין של ראש (חכמה), בתורה, דרושה הקדמת היראה והקבלת-עול, וזאת על מנת שתהא „חכמתו מתקיימת" – „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים" [ועי"ז יבוא אדם לידי שלימות נעלית יותר – אם אין חכמה אין יראה – שנפעל עילוי גם במדריגת תפילין של יד].

אלא, סדר זה גופא הוא ענין של „מצות תפילין".

הוי אומר – הקדמת הנחת תפילין של יד היא מפני ש(גם) היא עיקר ויש בה מעלה³⁸: מאחר שקבלת-עול (יראה), ואפילו יראה תתאה, ענינה הוא ביטול, היפך הישות, יש לה שייכות³⁹ לביטול העצמי של עצם

(35) אבות פ"ג מ"ז.

(36) פרשתנו ו, כד.

(37) תניא ספכ"ג. פמ"ג. לקו"ת פרשתנו ט, ג ואילך. במדבר טו, ב ואילך. ובכ"מ. – וידועה הצ"ע בפרש"י יומא עב, ב ד"ה ותרעא.

(38) ועד"ז הוא בחי' יחוד"ע ויחוד"ת שבתפילין ש"ר ותשי" – ראה לקו"ש ח"ט ע' 58, וש"נ.

(39) ראה תו"א קיד, ד. ביאורו"ז פא, א"ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

(40) ועד"ז הוא בבחי' דתשובה – ראה לקמן ע' 407.

(41) ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 133.

(42) שתוכנם שבחיהו דישאל (ברכות ו, סע"א).

(43) תוד"ה עד אחת מנחות יח, א.

(44) ברכות ו, א.